

FJNAR
HANSEN
JANDEO
ČUVAR

Preveo Mirko Bižić

VULKAN
IZDAVAŠTVO
Beograd, 2018.

REČ AUTORA

Andeo čuvar je delo mašte. Kao roman, ono je zamišljeno da se čita samo za sebe, bez ikakvog pozivanja na istorijske beleške.

Ipak, zasnovano je na istinitoj priči. Slučaj Hardrup–Nilsen je jedinstven. To je jedini primer da je porota osudila optuženog za upotrebu hipnotičke sugestije za navođenje na pljačku i ubistvo.

Pale Hardrup i Bjern Nilsen bili su stvarni ljudi. Njihov slučaj ostaje jedan od najpoznatijih u istoriji danske kriminalistike. Ova napomena bavi se dokazima o tom slučaju, i razmatra mešavinu činjenica i fikcije po našem pripovedačkom izboru.

Arto Halonen – koautor ove knjige – prvi put je čitao o slučaju 1993. godine u knjizi *Hypnosis* Jarla Falera. Faler je izneo kratak opis glavnih događaja. To je bilo dovoljno da pobudi Halonenovu radoznalost.

Halonen je 1996. počeo zvanično istraživanje za filmsku verziju priče. Iako je od početka planirao da napravi dramatizovanu verziju, pristupio je istraživanju na isti način kao da snima dokumentarni film. *Andeo čuvar* oslanja se na informacije s desetina hiljada stranica u danskim dosijeima o ovom slučaju. Oni se čuvaju u Nacionalnom arhivu i u njima su sačuvani podaci o početnoj istrazi: ispitivanja, transkripti, izveštaji, zabeleške i fotografije. U njima su takođe sačuvane beleške o policijskom radu i psihijatrijskim procenama obavljenim za vreme suđenja i mnogih žalbenih postupaka koji su usledili. Proučavajući ove dosijee i sekundarne izvore informacija, Halonen je sarađivao s danskim partnerima i pomoćnicima.

Kevin Frejzije, drugi koautor ove knjige, priključio se projektu 2010. Tada smo odlučili da pripremimo knjigu naporedo s filmom. Od tada pa nadalje, roman se razvijao istovremeno sa scenarijom. Obavili smo dodatna istraživanja priče – ponovo uz pomoć danskih partnera i pomoćnika – u različitim fazama pisanja i uređivanja teksta romana.

Halonon je razgovarao s Hardrupom u junu 1997. Sastali su se u Hardrupovom malom stanu u Kopenhagenu.

Halonon nikada nije video tako čist i dobro organizovan stan. Svaki predmet na svakoj polici bio je postavljen s brigom i preciznom simetrijom.

Sam Hardrup bio je aktivan i raspoložen. U to vreme imao je 74 godine, ali je izgledao kao da nema više od šezdeset.

Za vreme razgovora bio je živahan i komunikativan. Pričao je o svom humanitarnom radu za Luteransku crkvu. Takođe je pomenuo svoju devojku, koja je bila znatno mlađa od njega.

Rekao je da je postigao sporazum sa svojom bivšom ženom Bente: njihovoj ćerki nikada neće biti rečeno da joj je on otac. Takođe su se dogovorili da on neće učestvovati u životu svoje ćerke.

Halonon i njegova danska pomoćnica Nine Selin bili su prvi koji su pronašli Hardrupa s njegovim novim identitetom. On je zvanično promenio ime u Pale Višman.*

Kada je razgovor skrenuo na slučaj, Halonon je osetio da se Hardrup trudi da bude otvoren i iskren. Hardrup je i dalje verovao da je njegovo priznanje istinito – kao u izveštaju o slučaju koji je dao policiji krajem 1951.

Hardrup je rekao Halononu da su mu u vreme podnošenja tog izveštaja sve činjenice postale jasne. Nilsen ga je hipnotisao i manipulisao njime – obučio ga je da izvrši pljačku i ustreliti bilo koga ko mu se nađe na putu. Ovaj proces opširno je opisan u romanu, počev od upoznavanje Nilsena i Hardrupa u Horsenskom zatvoru.

Na neki način, ukazao je Hardrup, taj proces nikada nije završen. Čak i posle izrečenog priznanja, Hardrup je i dalje osećao Nilsenov uticaj.

Na primer, kada je video Nilsena na sudu, sva Hardrupova sigurnost je nestala. Odjednom više nije bio siguran šta je istina, a šta laž.

* Selinova je zaslužna za otkrivanje Hardrupovog novog imena i mesta boravka. Upravo je njena ideja bila da provere svakoga s prezimenom Višman, pošto je to bilo Hardrupovo srednje ime.

Halonen je upitao Hardrupa da li je ikada ponovo sreo Nilsena posle suđenja.

Hardrup je odgovorio da jeste. Zatim je rekao da je pitao Nilsena: „Da li si to stvarno uradio?“

Nilsen nije odgovorio. Samo se osmehnuo.

Hardrup je umro 6. marta 2012.

Nilsen je umro mnogo ranije. U leto 1997, Halonen je razgovarao s glavnim policijskim istražiteljem Ibom Lindbergom Vedeom. Vede je rekao da je Nilsena, pošto je pušten na uslovnu slobodu 1967, počela da prati policija. Našli su dokaze da je ponovo hipnotisao ljude i da ih je koristio za nezakonite delatnosti. Vede nije razjasnio tačnu prirodu tih delatnosti, ali rekao je da je policija sklapala novi slučaj protiv Nilsena. Prekinuli su istragu samo zbog toga što je umro pre nego što je optužnica kompletirana.

Nilsen je 1971. objavio knjigu o svojim tehnikama hipnoze. Takođe je napisao i autobiografiju. Tekst mami čitaoca opisima Nilsenovih hipnotičkih sposobnosti, bez ikakvog priznanja njegove uloge u ubistvima počinjenim u banci. U knjizi se kombinuje lukavo izvrđavanje s potajnim priznanjem, uz namigivanje. Ona daje snažan utisak o tome kakav je ličnost Nilsen bio.

S vremenom je počinjao sve više da pije. Izgleda da nije bio u stanju da zadrži posao ili izgradi stabilnu karijeru.

Izvršio je samoubistvo 1974.

Posle njegove smrti i dalje ostaje pitanje da li je on zaista hipnotisao Hardrupa i ubedio ga da izvrši pljačku i ubistvo. *Andeo čuvar* počiva na stavu da jeste – da je sud doneo ispravnu presudu.

Ne slažu se svi s ovim mišljenjem. Kao i kada je u pitanju bilo koji poznati slučaj ubistva, veći broj autora izrazio je svoje sumnje prema pravnom postupku i metodama koje su koristili istražitelji i psihijatri. To su važne teme za svaki dokumentarni rad o tom slučaju. Mnoge od njih vešto i inteligentno izložio je Povl Martinsen u knjizi *Hypnoseorderen** iz 2012. Svakom pravnom sistemu potrebna je stalna kritika i suštinski

* Poul Martinsen, *Hypnoseorderen* (Kopenhagen, Gyldendal, 2012).

je važno da istoričari prouče metode koje je koristio šef istrage Roland Olsen. Podjednako je važno da pregledaju i pretpostavke do kojih je došao glavni psihijatar tužilaštva Pavl J. Rejter.

A ipak, autori koji dovode u pitanje Nilsenovu krivicu skloni su da ponavljaju iste dokaze o pristrasnosti tokom istražnog i psihijatrijskog postupka, koje je odbrana iznela i na suđenju.* Porota je imala priliku da proceni skoro sve tvrdnje koje su ikada iznete protiv teorije o hipnozi u vezi s ovim slučajem, kao i protiv načina na koji je tužilaštvo konstruisalo tu teoriju. Sudija i Nilsenovi advokati pobrinuli su se da porotnici budu i te kako svesni ovih pitanja. Na kraju su porotnici jednostavno zaključili da su dokazi u prilog teorije o hipnozi verodostojniji nego dokazi protiv nje.

Za svakoga ko je dovoljno detaljno proučio originalne dosijee o slučaju, zaključak porote nije samo razuman. On je podržan i neobično velikom količinom neoborivih dokaza.

Ovo objašnjava zašto je tako kontroverzna presuda više puta potvrđivana prilikom žalbenih postupaka. Retki su slučajevi koji su tako iscrpno pregledani kao ovaj i s toliko skepticizma. Iako je istorijat postupka složen, Vrhovni sud Danske doneo je presudu kojim je podržana odluka Višeg suda, a Apelacioni sud odbacio je ponovno otvaranje slučaja. Zatim je Potkomitet Komiteta za ljudska prava u Strazburu uzeo slučaj na posebno razmatranje. Potkomitet je 1960. zaključio da je Nilsenu pošteno suđeno u danskim sudovima. Komitet za ljudska prava potvrdio je ovaj zaključak 1961.

U revizionom postupku provereni su i psihijatrijski dokazi i pravne procedure. U decembru 1956. Medicinsko-pravni savet Danske dao je svoju konačnu zvaničnu izjavu o slučaju. Prethodno je, u vreme donošenja odluke Vrhovnog suda, Savet rekao da ne može ni da potvrdi ni da porekne Rejterove zaključke. Međutim, posle dugog proučavanja činjenica, Savet je priznao da je Hardrupovo mentalno stanje bilo posledica

* Vid. npr. Finn Abramowitz, *Hypnoseordene* (Kopenhagen, *Host & Son*, 2004). Abramovic nudi mišljenje koje se svodi na parafrazu izlaganja odbrane, i zanemaruje, ili potcenjuje, činjenice koje podržavaju stavove optužbe. U knjizi je takođe mnogo pažnje posvećeno taštini i ličnim manama Rolanda Olsena, Povla Rejtera i mnogih od svedoka optužbe. Abramovic zaslužuje priznanje što je ublažio romantično predstavljanje Olsena i Rejtera, ali Martinsen daje zaokruženiye gledište na dokazni materijal i učesnike slučaja.

izlaganja jakom psihičkom uznemiravanju – uticaju druge osobe, koji je, u ovim okolnostima, podrazumevao hipnozu.

Prva prepreka za razumevanje slučaja je najočiglednija: mnogim ljudima teško je da poveruju da je hipnoza stvarna.

Ovo ima smisla. Hipnoza je dugo bila oblast manipulatora i oportunisti, zbog čega je delimično i privukla Nilsena. Nastup Dabrovskog kao Velikog Boncinija imao je cilj da prikaže ovaj uzgredni mesmeristički aspekt hipnoze kao javne zabave.

Većina nas ne zna za naučne dokaze hipnoze i za njenu široku primenu u savremenoj medicinskoj praksi. *Međunarodni žurnal kliničke i eksperimentalne hipnoze* je vodeći tromesečnik za kliničku primenu i istraživanja u toj oblasti. Časopis se bavi, između mnogih ostalih tema, proučavanjem hipnoze za prisećanje svedoka i forenzičkoj upotrebi hipnoze u kriminalističkim slučajevima. Dodatna naučna istraživanja mogu se naći preko Međunarodnog udruženja za hipnozu i preko Društva za psihološku hipnozu, odeljak Američkog udruženja psihologa. „Iako hipnoza može da bude kontroverzna“, piše na sajtu AUP, „većina kliničkih psihologa sada se slaže da ona može da bude i moćna efikasna terapijska tehnika za širok spektar problema, uključujući bol, anksioznost i poremećaje raspoloženja.“

Osim toga, neurologija nam daje novo i veoma potrebno sredstvo za sva istraživanja hipnoze. „Teško je previše naglasiti koliko su proučavanja snimaka mozga bila korisna za prikazivanje efekata hipnoze široj javnosti“, piše doktor Metju Voli, klinički psiholog u Nacionalnoj zdravstvenoj službi Engleske. „Ona su bila naročito korisna u demonstriranju da ljudi podvrgnuti hipnozi istinski osećaju efekte sugestije kao 'stvarne' – oni se nisu (uvek) pretvarali ili pokušavali da učine po volji vršiocu eksperimenta.“* U poređenju s mnogim drugim područjima psiholoških i psihijatrijskih procena, hipnoza je valjano dokumentovana i podložna naučnom dokazivanju i analizi.

Još važnije, činjenice koje potvrđuju postojanje hipnoze u slučaju Har-
drup–Nilsen detaljno su proučene i opsežne.

* Voli uređuje internet sajt *Hypnosis and Suggestion*, koji prati najnovija istraživanja primene hipnoze u neurologiji i drugim naučnim oblastima.

Bogati računovođa i bivši vođa Pokreta otpora H. K. Sten Hansen, na primer, posvedočio je da je Nilsen imao znanja o hipnozi još 1943. godine. Lik Ersteda u romanu zasnovan je na Hansenu, fascinantnoj ličnosti koja zaslužuje da o njoj bude napisana posebna knjiga.* Nilsen je radio za Hansena za vreme Drugog svetskog rata i učestvovao je u eksperimentima s hipnozom Hansenovog Društva za psihološka istraživanja. Nilsen se hvalio članovima Društva svojim hipnotizerskim veštinama i tvrdio da je naučio da hipnotiše ljude još dok je bio mlad. Zatim je učestvovao kao subjekt u većem broju zvaničnih hipnotičkih testiranja koje je Društvo izvršilo. Mnoga od tih testiranja nadgledali su lekari koji su ostavili pisane izveštaje o njima. Osim toga, Hansen je rekao da je Nilsena u tom periodu naučio nekim svojim metodama hipnoze.

Istražitelji su uzeli izjave od četrdeset različitih pojedinaca, koji su bili uvereni da je Hardrup bio pod Nilsenovom psihičkom kontrolom u Horsenskom zatvoru. Hardrup je rekao većem broju zatvorenika da ga je Nilsen redovno hipnotisao. Istovremeno, Nilsenov uticaj na Hardrupa kao na marionetu – zajedno s Hardrupovim ponašanjem kao u transu – potvrdili su i čuvari i zatvorenici. Većina tih zatvorenika bili su bivši nacisti, koji su svi držani zajedno u istom delu Horsensa. Odbrana je tvrdila da se ne može verovati svedočenju bivših nacisti. U svakom slučaju, izjave zatvorenika bile su u skladu s potvrđenim i izdvojenim svedočenjima čuvara, Stena Hansena, Pavla Rejtera, Bente Hardrup i drugih.**

Kada je Nilsen pušten iz zatvora, pokrenuo je novu firmu: Nordijski psihofizički institut. Institut je izdao oglas u *Politikenu* 11. decembra 1949. U tekstu je naveden određeni broj usluga povezanih s hipnozom, koje je Nilsen nudio kao pomoć ljudima.*** Osim toga, institut je nudio knjigu o hipnozi, od četrdeset jedne strane, a kako izgleda, plagijat dela

* U Erstedovom iskazu o njegovom učešću u čitavoj stvari pominje se veći broj događaja iz Hansenovog života. Hansen je predvodio grupu *Danevirke* u sastavu Pokreta otpora, i koristio je Nilsena za prebacivanje Jevreja na sigurno za vreme nacističke okupacije 1943. Usred putovanja, Nilsen bi zaustavio svoje štićenike i naterao ih da mu predaju sve stvari od vrednosti. Kasnije je Hansen stekao uverenje da je Nilsen bio odgovoran za odavanje identiteta pripadnika *Danevirke* Gestapou, jer su nacisti strpali Hansena u zatvor, gde su ga neprekidno tukli i na kraju zamalo i streljali.

** Drugim teorijama o slučaju nedostaje podrška u vidu tako brojnih činjenica i svedoka. Teorije se uglavnom oslanjaju na scenarije zavere, kakvi bi zahtevali saradnju mnogih ljudi s međusobno potpuno različitim interesima.

*** U oglasu su ove usluge nabrojane, i sve one uključuju seanse hipnoze: „Hipnoza – sugestija – predviđanje budućnosti – psihoterapija – psihoanaliza – moć volje.“

pisca Čaza Everta. U delu knjige date su lekcije o nametanju hipnotičkih sugestija.

Dabrovski – psihijatar koji pomaže Andersu – složen je lik. To ga čini dobrim primerom slobode s kojom se u romanu tumače istorijske beleške i razmišljanja koje stoje iza tih sloboda.

Dva stručnjaka pomagala su vlastima u izgradnji teorije o hipnozi u vezi sa slučajem. Prvi je bio savetnik u policiji, doktor Maks Šmit. Šmit je ponudio početnu dijagnozu da je Hardrup šizofreničar. Ovo je dijagnoza koju Jergensen daje u romanu, pošto priča stapa Šmita i Jergensena u jednu osobu. U stvarnom životu, Jergensen je bio vodeći stručnjak, koji je na suđenju svedočio na poziv odbrane. On je izneo sve argumente protiv teorije o hipnozi, koje su kasnije iznosili i razni autori. Da je u romanu slučaj praćen kroz suđenje, imalo bi smisla razviti Šmita kao izdvojen lik, pošto je on na kraju podržao teoriju o hipnozi. Međutim, za zgusnuti vremenski raspored romana to je izgledalo kao nepotrebna komplikacija. Da bi se izbeglo nezgodno proširivanje spiska ljudi i događaja, *Anđeo čuvar* je ograničen na samu istragu. Književno prerađeni slučaj uglavnom se odvija brže nego onaj stvarni, i uz manje komplikacija.*

Drugi stručnjak koji je podržao teoriju o hipnozi – i najuticajniji psihijatrijski ekspert angažovan na slučaju – bio je, naravno, Pavl Rejter.

Rejter je bio, kao Dabrovski, uvežban govornik s jakim osećajem za dramski aspekt situacije. Nikakvo poniženje u Rejterovoj prošlosti ne podseća na grešku Dabrovskog, koja mu je narušila ugled kad je saradivao s poljskom policijom. Umesto toga, Rejter je visokocenjen medicinski nadzornik sa psihijatrijskog odeljenja Opštinske bolnice u Kopenhagenu. Pisao je knjige o psihijatriji i hipnozi, i biografiju Martina Lutera. U poznim godinama okrenuo se religijskim i duhovnim interesovanjima i na kraju postao benediktanski monah.

U *Anđelu čuvaru* preuzeta je i dodatno proširena ova Rejterova duhovna strana. Dabrovski je figura sa ruba društva, s interesovanjem za

* U prvoj pljački u Vidovreu Hardrup je uzeo 21.000 danskih kruna, što je otprilike 365.000 danskih kruna u današnjoj vrednosti, ili 49.000 evra. Nilsen je, izgleda, potrošio sav taj novac na alkohol i sitnice koje je kupovao da ugodi sebi. Što se druge pljačke tiče, treba napomenuti da smo, iz poštovanja prema privatnosti srodnika žrtava, promenili imena i porodično poreklo dvojice ubijenih.

teme kao što su reinkarnacija i kontrolisano sanjanje senoanskih Temijara. Osnova za lik Dabrovskog – njegova prošlost intelektualca iz generacije Mlade Poljske* – odražavaju neke od veza između nauke i misticizma u prvoj polovini XX veka. Mnogi intelektualci tog vremena – Tesla, Ajnštajn, Jung – spajali su svoj rad s duhovnim i filozofskim spekulacijama, koje su savremeni naučnici skloni da izbegavaju. Dabrovski je otelotvorenje gusarskog aspekta ovakvih ljudi i njihove spremnosti da budu bezobzirni i ponekad glupi u praćenju nekih ideja. Uz to, neka od iskustava i ličnih karakteristika podsećaju na pionire psihijatrije u Poljskoj, Antonija Kempinskog i Karola de Borena.

Glavni deo teksta o interakciji Dabrovskog i Hardrupa zasnovan je na Rajterovom svedočenju. Rejter je hipnotisao Hardrupa i razgovarao s njegovim roditeljima i drugim članovima porodice. Te seanse i intervjui obezbedili su mu mnogo činjeničnog zaleđa za potonje zaključke.

Rejter je bio taj koji je otkrio blokadu u Hardrupovom umu i koji je razumeo kako Nilsenova hipnotička sugestija funkcioniše u kombinaciji s Hardrupovim verskim i duhovnim uverenjima. Takođe, na suđenju je Rejter bio taj koji je tvrdio da ljudi mogu hipnozom da budu navedeni da urade ono što inače nikad ne bi radili, sve dok su ti postupci moralno opravdani u njihovoj svesti. Prema Rejterovoj teoriji, Nilsen je mentalno i emocionalno naveo Hardrupa u stanje u kome izvršenje ubistva ne samo da deluje ispravno već je i suštinski važno. Ova manipulacija bila je pojačana i omogućena Nilsenovim hipnotičkim sugestijama. U isto vreme, hipnotičke sugestije bile su pojačane i omogućene i drugim Nilsenovim manipulacijama.

Rejterova teorija je u skladu sa savremenim naučnim razmišljanjem, koje smatra da se hipnoza najbolje može razumeti kao presek spoljašnjih okolnosti i promene u spoznajnom procesu u ljudskoj svesti. U eseju iz izdanja *The Oxford Handbook of Hypnosis* iz 2008. Dž. F. Kilstrom piše:

„Ovaj 'treći put' u istraživanjima hipnoze prikazuje hipnozu istovremeno i kao stanje (ponekad) duboke kognitivne promene, koja uključuje osnovne mehanizme spoznaje i svesnosti, i kao društvenu interakciju, u

* Modernistički pokret u poljskim vizuelnim umetnostima, književnosti i muzici između 1890. i 1918. (Prim. prev.)

kojoj se hipnotizer i subjekt hipnoze spajaju radi određene svrhe u širem socijalno-kulturnom kontekstu.“*

Ovo je u velikoj meri način na koji je Rejter posmatrao Nilsenovu manipulaciju Hardrupom.** Hipnoza je ovde podrazumevala i sugestijom pokrenute kognitivne promene u Hardrupovom umu i svu snagu manipulativnih uticaja koje je Nilsen izvršio u Hardrupovom životu. Štaviše, ovi manipulativni uticaji širili su se i na duhovnu, političku, filozofsku i bračnu sferu života – na svaki aspekt Hardrupovog odnosa sa svetom.

U ovom smislu, hipnoza se može posmatrati kao oštrija forma svih drugih vrsta manipulacija koje se nalaze oko nas. Slučaj Hardrup–Nilsen ubedljiv je primer šireg problema koji postaje sve opasniji: sistematske manipulacije našim umovima kroz lažne priče. Nilsenova mentalna vlast nad Hardrupom je koncentrisana verzija uticaja koji je i Hitler imao na svoje sledbenike, a mnoge vođe raznih vrsta i dalje imaju takav uticaj na ljude i u današnje vreme. Manipulacije koje vršimo jedni nad drugima provlače se kroz svaki aspekt naših života, od politike do najmanjih svakodnevnih interakcija s ljudima koje volimo. Zapravo, jedan od glavnih razloga da se *Andeo čuvar* napiše kao delo mašte bila je želja da se istraži puni obim privatnih i javnih manipulacija u priči, i da se te manipulacije prate onako kako su izvedene među različitim ličnostima.

Anders Olsen je delimično zasnovan na stvarnom vođi istrage o slučaju Rolandu Olsenu.

Roland Olsen je 1951. bio mnogo stariji od Andersa, i već je stekao ugled sjajnog detektiva. Rođen je 1903. i bio je marinac u Danskoj mornarici. Kasnije je postao prvak u trčanju. Za vreme rata, dok se bavio detektivskim poslom, dostavljao je Pokretu otpora informacije od životne važnosti. Takođe je pomagao u prebacivanju drugova iz Pokreta otpora na sigurno i pomagao agentima koje je obučila britanska Uprava za specijalne operacije kad bi se padobranima spuštali u Dansku.

* J. F. Kihlstrom, *The Domain of Hypnosis Revisited*, M. R. Nash & A. J. Barnier (eds), *The Oxford Handbook of Hypnosis: Theory, Research and Practice* (Oksford, Oxford University Press, 2008).

** Rejterova teorija oduvek je bila najuverljivija za ljude sa izvesnim razumevanjem hipnoze. Halonen je, na primer, proučavao i primenjivao hipnozu pre nego što je počeo da proučava ovaj slučaj. Iako nije stručnjak u toj oblasti, on poseduje teorijsko predznanje o hipnozi i praktično znanje kako hipnoza deluje.

Kada su nacisti uspostavili direktnu kontrolu nad Danskom krajem avgusta 1943, Roland je pobjegao prvo u Švedsku, a zatim u Englesku. Andersova sećanja na bombardovanje Londona odražavaju vreme koje je Roland proveo kao obaveštajni operativac u sedištu Danskih specijalnih jedinica u Bejker stritu.

Posle rata je vodio istragu o kolaboraciji danske policije s Nemcima. Imao je toliko agresivnu taktiku da je zamalo izbačen iz policijskog sindikata. Ambiciozan i samovoljan, imao je udela u mnogim poznatim istragama. Hans Elfelt Boneson piše da je javnost počela da posmatra Rolanda kao „nepogrešivog i nepopustljivog čuvara Danske od svih neprijateljskih sila.“* Čak i danas, on ostaje proslavljena i kontroverzna nacionalna figura.

Neki od Andersovih najekstremnijih i najviše uznemirujućih postupaka preuzeti su direktno iz Rolandovog života. Roland je pokušao da natera Nilsena na priznanje i suspendovan je iz policije kad je ovo postalo poznato javnosti. Ipak, treba napomenuti da je suspenzija bila kratkotrajna i da je Roland brzo vraćen da radi na slučaju.

Slično tome, Andersova opsesija da uhvati Nilsena sadrži velike sličnosti s Rolandovim opsesivnim ponašanjem. Ovo je na mnogo načina polazna tačka za ugao posmatranja Andersa iz *Andela čuvara*, koji s Rolandom deli agresivno odbijanje da se zaustavi i neprekidni poriv da se dokaže.

Iako se mora prepoznati Rolandova kompulzivnost, moraju se priznati i ostvarenja koja je ta kompulzivnost omogućila. Njegove mane bile su neodvojive od njegovih kvaliteta. Na kraju, on je zaslužio svoj ugled velikog detektiva i herojske figure u danskoj istoriji.

Mari je jedini lik koji je u celosti fiktivan. Njena priča pokazuje kako Nilsenove tehnike mogu izmanipulisati čak i inteligentnu i razumnu osobu. Iako je njeno zanimanje za budizam i istočnjačku filozofiju privremeno, ona je oštromna i gaji jak skepticizam prema Nilsenovim metodama.

Ipak, Nilsen uspeva da mnoge njene najveće kvalitete usmeri protiv nje. Delove naših života do kojih nam je najviše stalo upravo su ti na

* Boneson je bio urednik Rolandovog zapaženog ratnog dnevnika *Med fupogfaldskærm* (Hilered, Forlaget Lennart Webber, 2014) i napisao je komentare.

koje manipulatori kao što je Nilsen najviše i udaraju. Oni upadaju u naše najsvetije misli i najdragocenija osećanja, jer su to tačke koje daju najbolje pokriće njihovim delima.

Kao što Dabrovski kaže, hipnoza je oruđe koje se može koristiti za dobro ili za zlo. Konačno, dodao bi on, svi imamo odgovornost da dovedemo u pitanje zanesenost našeg svakodnevnog života, kako bismo mogli početi da razvijamo viši nivo svesti, i o sebi i o svetu kao celini.

„OPUSTITE SVOJE TELO...”

Hardrup je išao niz uličicu, a sneg je padao. U levoj ruci nosio je akten-tašnu. Na dnu tašne bio je njegov pištolj, poluautomatski brauning FN.

Izašao je iz uličice i ušao u dvorište između dve zgrade. Zgrade su bile od cigle. Zidove je prekrivala garež.

Na kraju dvorišta, pored slomljene odvodne cevi, stajao je Bjern Skov Nilsen.

Nilsenov pogled bio je poznat i srdačan. Hardrup je mogao da oseti kako ga privlači napred, pored nizova čađavih prozora.

Nilsen mu se obratio. Glas mu je bio tih.

„Pale“, rekao je, „moraš da pratiš korake u svom duhovnom razvoju.“

Hardrup je prišao bliže. Reči su bile opuštajuće poput padanja snega. Akten-tašna okrnula ga je sa strane po nozi.

Video je samo te oči, umirujuće i prijateljske. Čuo je samo taj glas, utešan i čvrst.

„Pred nama je velika misija“, rekao je Nilsen, „koja će od nas zahtevati podnošenje ogromnih žrtava.“

Hardrup je klimnuo glavom. Vetar mu je mrsio kosu.

„Bog će nam se obratiti“, nastavio je Nilsen.

Podigao je ruke i prekrstio ih ispred lica.

Hardrup je zurio u te prekrštene ruke, osećajući kako se i sam umiruje. Koža je počela da ga pecka.

Sve je bilo jasno. Bilo je vreme da se napravi sledeći korak.

„POČEĆU DA ODBROJAVAM...”

Bio je petak, 29. mart 1951. godine i inspektor Anders Olsen vozio se službenim opelom kopenhaškim ulicama.

Padao je sneg i nije bilo gužve u saobraćaju. Pored automobila i autobusa, na ulicama su bili i uobičajeni bicikli. Na desetine ljudi vozilo se biciklističkim stazama: piljari i bibliotekari, medicinske sestre i knjigovođe, sekretarice i prodavačice cveća.

Anders se parkirao ispred Brunove knjižare. Dok je izlazio iz kola, navukao je sako i pritegnuo čvor na kravati.

Zastao je ispred izloga knjižare i pogledom potražio Mari.

Spazio ju je na spiralnom stepeništu. Pridržavala se za ispupčeni stomak dok je silazila niz vijugave stepenice od kovanog gvožđa.

Anders je ušao u radnju i prikrao se Mari s leđa.

Obrlrio ju je rukama oko struka. Ona se trgla, a zatim osmehnula kad je prepoznala njegov dodir.

„Pažljivo“, rekla je, „moj muž je detektiv. Moramo da pazimo šta radimo.“

On je prešao rukom preko njenog stomaka i osetio trzaj pod dlanom.

„Jak šut“, rekao je.

„Hoće napolje.“ Mari se okrenula i poljubila ga. Zatim ga je, uozbiljivši se, pitala: „Zašto si došao ovamo tako rano?“

„Moram da ispitam nekoga malo dalje niz ulicu. Svedoka u Bergerovom slučaju.“

Mari je klimnula glavom razmišljajući. „Hoćeš li mi pomoći da prebacim kutije u magacin?“

Anders je oklevao. „Imam još posla. Ali vratiću se u pet.“

„Obećanja, obećanja...“

„Biću ovde“, rekao je Anders.

Sam u uličici, Hardrup je zaustavio bicikl, trobrzinac koji mu je Nilsen dao. Banka je bila dva bloka odatle.

Otvorio je aktovku i izvadio iz nje crnu kapu. U obodu kape bila je namotana skijaška maska.

Spustio je masku preko lica i namestio vunu oko vrata.

Pištolj je i dalje ležao u futrolu na dnu aktovke. Pored futrole je bio i rezervni šaržer. Kroz perforirani čelik videli su se meci.

Otkopčao je futrolu i izvadio pištolj.

Nacistički žig – orao iznad kukastog krsta – bio je utisnut u metal odmah iznad obarača. Isti žig bio je utisnut i na zatvaraču, pored utisnutih slova *Fabrique Nationale*.

Hardrup je okrenuo pištolj u rukama da ga još jednom pregleda. Model FN iz 1922. bio je najefikasniji brauning, pištolj s jednostrukim okidanjem bez oroza, s gvozdanim nišanima s prednje i zadnje strane.

Pištolj je već bio napunjen. Obavio je ruku oko izrezbarene drške i osetio težinu umetnutog okvira s devet metaka kalibra 7.65.

Brzo je prošao kroz sve korake upotrebe pištolja s trostrukim sigurnim sistemom.

Kao prvo, proverio je da li je šaržer do kraja gurnut u ležište.

Kao drugo, otpustio je kočnicu na dršci.

Kao treće, proverio je kočnicu ispod palca i ostavio je zategnutu. Otpustiće je kada dođe ispred banke.

Kada je završio, izvadio je sunčane naočare iz kesice pored futrole. Stavio je naočare i gurnuo pištolj u zadnji džep kombinezona.

Kaj Madsen borio se protiv glavobolje.

On je bio glavni šalterski službenik u filijali Landmands banke u Nerebru. Bio je za šalterom broj 3 i odbrojao novčanice koje je podigla gospođa Ventej.